

Китай – Іран: неафішоване партнерство

Аліна Гриценко, відділ зовнішньої політики

Проаналізовано стан і перспективи розвитку китайсько-іранських відносин у контексті державного візиту президента Ірану Ебрагіма Раїсі до Китаю 14–16 лютого поточного року.

Висновки

1. Китайська Народна Республіка (КНР) та Ісламська Республіка Іран (ІРІ) розвивають партнерство задля реалізації національних інтересів. КНР прагне задовольнити потреби в енергоресурсах та поширити геополітичний вплив на країни близькосхідного регіону. Іран своєю чергою прагне заручитися надійним партнером у конфронтації зі США, а також отримати потужного інвестора для розвитку інфраструктури країни та підтримки економіки.

2. Незважаючи на високий рівень військової та військово-технічної співпраці Китаю та Ірану, сьогодні передчасно оцінювати зближення сторін як формування нового військово-політичного союзу. На близькосхідному напрямку КНР уникає втручання в існуючі протиріччя між державами регіону, натомість розвиває партнерські відносини з ними, зосереджуючись переважно на економічній експансії.

Державний візит

Президент Ісламської Республіки Іран Ебрагім Раїсі 14–16 лютого поточного року відвідав КНР із державним візитом на запрошення голови Китайської Народної Республіки Сі Цзіньпіна. Це перший візит президента Раїсі до КНР, під час якого сторони провели переговори щодо майбутнього розвитку двосторонніх відносин, а також обмінялися думками з регіональних та міжнародних питань, що становлять взаємний інтерес. Прем'єр Державної ради КНР Лі Кецянь та голова Постійного комітету Всекитайських зборів народних представників Лі Чжаньшу також провели окремі зустрічі з президентом Раїсі.

Під час зустрічі сторони підписали 20 угод про співпрацю, зокрема у сфері торгівлі та туризму. 25-річну стратегічну угоду про співпрацю в розвитку промисловості, розробленні нафтових та інших родовищ, укладену в 2021 р., було доповнено, проте деталі не повідомляються.

Економічні інтереси сторін

Пекін зацікавлений у співпраці з Тегераном з кількох причин. По-перше, це співпраця в енергетичній галузі. ІРІ є джерелом дешевої нафти. За деякими даними, частка іранської нафти в китайському енергетичному імпорті становить близько 11 %. По-друге, Іран – важливий ринок збуту, де продукція китайських компаній майже не має конкуренції через санкції.

КНР для Ірану – це надійний ринок збуту нафти (частка КНР – 20 %) та водночас джерело технологій, важливих стратегічних товарів, інвестицій, загалом – потенційний рушій потрібної Ірану модернізації економіки, інфраструктури й армії.

При цьому важливою особливістю товарно-грошових китайсько-іранських відносин є те, що обидві держави використовують як розрахункову одиницю китайську національну валюту – юань. Іран постачає Китаю енергоресурси, а натомість отримує кошти в юанях, котрі використовуються для закупівлі товарів у Китаї.

Іран дає можливість китайським компаніям освоювати іранські родовища в обмін на інвестиції. Першу угоду між китайською нафтовою компанією «*Sinopet*» та Іранською державною нафтовою корпорацією було підписано в 2000 р. З того часу енергетична співпраця інтенсивно розвивається, а китайські компанії відіграють важливу роль у розвитку нафтовидобутку та нафтопереробки в Ірані.

Іран – одна з ключових країн близькосхідного регіону, з якою Китай вибудовує партнерські відносини. Під час зустрічі Сі Цзіньпін зазначив: *«Китай та Іран пов'язані традиційною дружбою, і двосторонні відносини витримали перевірку різними серйозними змінами міжнародної обстановки. Перед лицем складної ситуації, коли відбуваються світові, епохальні та історичні зміни, Китай та Іран підтримують один одного... Безперервно зміцнюється взаємна стратегічна довіра та впевнено просувається практична співпраця, що сприяє спільним інтересам, захищає міжнародну справедливість і дозволяє вписати новий розділ в історію дружби між двома країнами»*.

Останніми роками Іран як важливий гравець на Близькому Сході (поряд із Саудівською Аравією, Туреччиною та Ізраїлем) надає Китаю можливість розширити вплив у регіоні. З цієї причини КНР розглядає Іран як стратегічно важливу ланку великого проєкту «*Один пояс, один шлях*», який поєднує «*Економічний пояс шовкового шляху*» та «*Морський шовковий шлях XXI століття*». Переваги для Китаю створює принциповий антиамериканізм іранських еліт, що ускладнює для ІРІ можливості зовнішньополітичного маневру.

Географічне розташування Ірану, зокрема контроль значної частини Ормузької протоки та Перської затоки, тобто контроль найважливішого маршруту морських перевезень нафти, ***доступ до Каспійського моря та Індійського океану, робить ІРІ стратегічно значущим гравцем для розвитку проєкту «Один пояс,***

один шлях», метою якого є відродження торговельних зв'язків між Сходом і Заходом. Тегеран схвалює китайську ініціативу.

У 2016 р. завдяки китайським інвестиціям було введено в експлуатацію частину проєкту – залізничний вантажний маршрут, який пов'язує Китай з Іраном через Казахстан і Туркменістан. Сполучною ланкою маршруту стала залізнична колія Горган – Інче – Бурун – Етрек – Берекет, внаслідок чого вертикальні маршрути міжнародних транспортних коридорів «Північ – Південь» поєдналися з горизонтальними маршрутами «Один пояс, один шлях», що проходять через Центральну Азію.

Щоб забезпечити максимальне залучення Ірану до проєкту, китайська сторона готова виділити йому безвідсоткові кредити на поліпшення інфраструктури. Також Пекін активно інвестує в різні проєкти на території ІРІ – будівництво доріг, мостів, об'єктів водної, транспортної інфраструктури, побудову суден для перевезення скрапленого природного газу. Китайські інвестиції підвищують опірність Ірану до західних санкцій.

Дружба проти

Іран корисний КНР і в контексті конкуренції зі США. У глобальних питаннях світового устрою позиції Китаю та Ірану часто збігаються: сторони переконані у необхідності побудови багатопольярного світу, в якому основні міжнародні проблеми вирішуватимуться всіма членами світової спільноти, а не однією державою. Для Ірану привабливою є і декларація невтручання Китаю у внутрішні справи суверенних держав. Що стосується актуального питання для самого Ірану – розвиток атомної енергетики, то КНР підтримує прагнення ІРІ освоювати ядерну енергію в мирних цілях і вважає за можливе дозволити країні займатися збагаченням урану під суворим контролем МАГАТЕ. На думку Китаю, накладення нових економічних санкцій на Іран лише підштовхне його до виробництва ядерної зброї.

Поза тим, Іран є стартовим майданчиком для КНР у дальшому поширенні впливу на Близькому Сході та більш інтенсивній конкуренції зі США у регіоні.

Китай та Іран в останні роки активніше розвивають військово-технічну співпрацю, хоча і не афішують її.

У січні 2016 р. опубліковано Спільну заяву про всеосяжне стратегічне партнерство, а в листопаді – підписано Угоду про співпрацю у військовій сфері.

У 2017 р. сформовано Спільну військову комісію, в рамках якої проведено два засідання. Це вже друга спільна військова комісія Ірану з іноземною державою (перша – з Оманом) та після Ісламської революції 1979 р. перша – з великою державою. Відбулися обміни візитами міністрів оборони, начальників генеральних штабів, командувачів видів збройних сил двох держав, а також обмін візитами кораблів.

Проводилися спільні військово-морські навчання в Оманській затоці та Індійському океані. І нарешті в березні 2021 р. міністри закордонних справ ІРІ та КНР підписали «Всеосяжну програму співробітництва між ІРІ та КНР» терміном на 25 років. У цьому документі важливе місце посідає співпраця у військовій сфері.

Партнер, але не союзник

Попри такий високий рівень співпраці, *оцінювати зближення сторін як союз передчасно*. На близькосхідному напрямку Китай діє вкрай обережно, уникаючи залучення до геополітичних, релігійних, економічних протиріч та збройних конфліктів у регіоні. Він робить ставку на розвиток партнерських відносин з державами Близького Сходу, заснованих переважно на економічній експансії. Характерним у цьому плані є дистанціювання китайської сторони від конкуренції між Іраном та Саудівською Аравією. Керівництво КНР розвиває економічну співпрацю як з однією державою, так і з іншою.

Показовою в цьому контексті є заява, опублікована під час візиту голови КНР Сі Цзіньпіна до Саудівської Аравії у грудні минулого року. Китай та країни Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ) ухвалили спільний план дій, спрямований на зміцнення стратегічної співпраці. Сторони підтвердили свою підтримку розв'язанню регіональних питань, зокрема вимогу ОАЕ щодо вирішення давньої суперечки про належність островів у районі Перської затоки. У заяві йдеться, що суперечка стосовно островів Великий Томб, Малий Томб і Абу-Муса має бути вирішена у спосіб переговорів між Іраном і ОАЕ згідно з нормами міжнародного права. У відповідь на це офіційний представник іранського МЗС Нассер Канаані заявив, що посла Китаю в Ірані Чана Хуа викликали у міністерство закордонних справ, де йому було висловлено «сильне невдоволення» заявою.